

Галина САВЧИН,

orcid.org/0000-0002-0973-4014

*старший викладач кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) galsavchyn@gmail.com*

Михайло СИДОР,

orcid.org/0000-0003-1616-6075

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) Mykhailo_Sydor@i.ua*

АСОЦІАТИВНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

У статті актуалізується проблема пошуку новітніх шляхів формування креативності учні та розвитку їх асоціативного мислення, як базових компонентів художньо-творчої діяльності, які є своєрідною рушійною силою розвитку творчої особистості. Висвітлено сутність художнього образу в образотворчого мистецтві, його складну структуру, що включає кілька рівнів: образ-задум, образ-твір та образ-сприйняття. Показано, що у мистецтві через художні образи найяскравіше проявляється різноманіття взаємозв'язків між уявою і когнітивним ставленням людини до навколишнього світу. Художній задум, який реалізується у художньому образі, активізує пам'ять та уяву, сприяючи формуванню нових асоціативних зв'язків у глядача, причому елементи художньої форми, що визначають напрямки асоціативних механізмів, залежать від обдарованості та майстерності митця. Зазначено, що образотворча діяльність є складним творчим процесом та вимагає особливого художнього мислення, яке ґрунтується на асоціативному мисленні. Асоціативне мислення визначено як процес, який спрямований на виявлення зв'язків між об'єктами та визначає створення абсолютно унікальної «картини» світу, що служить основою для формування нових образів та шляхів розв'язання творчих завдань. Зазначено, що образи, що виникають у свідомості суб'єкта, утворюють між собою зв'язки, базуючись на подібності, аналогії, протиставленні та інших принципах, і можуть бути класифіковані як прості та складні асоціації. Розкрито вплив на асоціативне мислення досвіду, уяви та емоційного стану суб'єкта. Показано зв'язок рівня художнього мислення учнів та їх вікових характеристик. Зазначено, що для розвитку асоціативного мислення на уроках образотворчого мистецтва можна використовувати загальні методи формування розумової діяльності (розвиваючі, проблемні, ігрові, комунікативні тощо) та новаторські методи (евристичний метод, метод аглютинації образів, метод акцентування, метод схематизації, метод порівняння, метод переміщення та метод олюднення). Особлива увага приділена впровадженню синестезійних методик у освітній процес на уроках образотворчого мистецтва, що сприятиме засвоєнню образотворчих знань учнів та формуванню в них особливого базису для творчого розвитку та самореалізації.

Ключові слова: мистецтво, художній образ, художнє мислення, асоціативне мислення.

Galyna SAVCHYN,*orcid.org/0000-0002-0973-4014**Senior Lecturer at Department of Vocal and Choral, Choreographic and Visual Arts
Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) galsavchyn@gmail.com***Mykhailo SYDOR,***orcid.org/0000-0003-1616-6075,**Candidate of Art History, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Vocal and Choral, Choreographic and Visual Arts
Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) Mykhailo_Sydor@i.ua*

ASSOCIATIVE THINKING AS THE BASIS OF ARTISTIC-CREATIVE ACTIVITY IN STUDENTS

The article addresses the problem of exploring innovative approaches to fostering creativity in students and developing their associative thinking as fundamental components of artistic-creative activity, serving as a driving force for the development of a creative personality. It highlights the essence of the artistic image in the visual arts, its complex structure involving several levels: the conceived image, the created image, and the perceived image. It is demonstrated that in art, the diversity of relationships between imagination and cognitive attitudes toward the surrounding world is most vividly expressed through artistic images. The realization of the artistic concept in the artistic image activates memory and imagination, fostering the formation of new associative connections in the viewer. The elements of artistic form determining the direction of associative mechanisms depend on the talent and skill of the artist. Artistic activities are recognized as a complex creative process requiring a specific artistic thinking based on associative thinking. Associative thinking is defined as a process aimed at identifying connections between objects and determining the creation of a completely unique «picture» of the world, serving as the basis for the formation of new images and solutions to creative tasks. The article classifies associations into simple and complex based on principles such as contiguity, similarity, contrast, and causality. The impact of experience, imagination, and emotional states on associative thinking is explored. The connection between students' levels of artistic thinking and their age characteristics is emphasized. To develop associative thinking in visual arts classes, general methods of intellectual development (developing, problem-solving, gaming, communicative, etc.) and innovative methods (heuristic method, method of agglutination of images, method of accentuation, method of schematization, comparison method, displacement method, and the personification method) can be effectively used. Special attention is given to the implementation of synesthetic techniques in the educational process during visual arts classes, contributing to the assimilation of students' artistic knowledge and the formation of a unique basis for creative development and self-realization.

Key words: art, artistic image, artistic thinking, associative thinking.

Постановка проблеми. В умовах сучасності особливої актуальності набуває проблема розвитку самостійної творчої особистості, здатної критично мислити та креативно діяти в нестандартних ситуаціях.

У процесі формування зазначених якостей особистості особливу роль відіграє образотворче мистецтво, яке є важливим засобом сприймання та специфічного образного пізнання дійсності, її творчого перетворення в художній діяльності. В процесі образотворчої діяльності здійснюються мисленнєві операції у формі оперування художнім образом, розвиваються творчі здібності, формується прагнення до вияву власної ініціативи, розширюється світогляд, наповнюється новим змістом пізнання.

Особлива роль в образотворчій діяльності належить асоціаціям, адже саме вони забезпечують зв'язок між уявленнями, думками, почут-

тями, в результаті чого виникають, моделюються, комбінуються старі образи та на їх основі виникають нові.

Відповідно до запитів суспільства в сучасному мистецько-освітньому просторі актуалізується проблема пошуку новітніх шляхів формування креативності учні та розвитку їх асоціативного мислення, як базових компонентів художньо-творчої діяльності, які є своєрідною рушійною силою розвитку творчої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі розвитку творчої особистості присвячена значна кількість наукових праць в різних галузях науки (М. Бердяєва, Л. Виготського, Е. Ільєнкова, М. Волкова, І. Зязюна, М. Кагана, В. Кузіна, А. Маслоу, В. Моляка та ін.). П. Білецький, В. Вільчинський, І. Волков, Л. Масол, О. Рудницька, Л. Любарська, В. Сластьонін, С. Коновець, І. Туманов та інших висвітлювали у своїх

дослідженнях педагогічний аспект формування творчої особистості засобами образотворчого мистецтва. Евристичному потенціалу художнього мислення в образотворчій діяльності присвячені праці А. Андреєва, А. Бичко, Л. Левчук, О. Поліщук, Н. Шатайло, О. Музики, А. Івершинь, О. Ткачук та ін.. Асоціативний характер творчого мислення висвітлено в дослідженнях широкого спектра гуманітарних наук, зокрема в психології, філософії, філології, мистецтвознавстві (А. Бена, Г. Спенсера, З. Фрейда, А. Кестнера тощо, Дж. Локка, Т. Гоббса. Р. Декарта, Ю. Юхимик, В. Будного, І. Вернудіної, Г. Сохань, І. Франка, С. Шумеги, О. Рахманової, І. Ревенко, О. Каленюк тощо).

Водночас слід зазначити, що проблема розвитку асоціативного мислення учнів під час образотворчої діяльності залишається ще недостатньо висвітленою та потребує ґрунтовного дослідження.

Мета статті полягає у висвітленні асоціативного мислення як основи художньо-творчої діяльності учнів.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що у мистецтві формою вираження дійсності та ставлення до неї митця є художній образ. Він втілює загальні концепції через конкретні вираження у творчому процесі.

Художній образ має складну структуру, що включає кілька рівнів: образ-задум у творчій уяві художника, образ-твір, що матеріалізується, та образ-сприйняття, який виникає у свідомості глядача. Це унікальна цілісність раціонального та емоційного, інтелекту та почуттів.

У сфері мистецтва через створення художніх образів та їх різноманітні трансформації найяскравіше проявляється різноманіття взаємозв'язків між уявою і когнітивним ставленням людини до навколишнього світу. Сучасне мистецтво базується на фантазії та вільному творчому відтворенні реальності у художньому образі: «Особливості творчої природи сучасного митця – виключна спостережливість, сила емоційного сприйняття, багатство і різнобарв'я асоціацій, накопичення образних уявлень і узагальнень. Працюючи на певну ціль ці особливості повинні знаходити своє вираження в продукті твору і відповідати вимогам глядач» (Калинюк, 2015: 170). Отже, здатність уявлення має принципове значення для мистецтва, оскільки воно будує нову реальність.

Цілісність творчої діяльності та креативного мислення схоплює у собі синтетичний підхід до світу й виражається як процес і результат діяльності митця та сприймання мистецтва. Худож-

ній задум, втілений у творі, активізує процеси пам'яті та уяви, створюючи нові асоціативні зв'язки у глядача. Елементи художньої форми, які об'єктивують художній образ, визначають напрямки роботи асоціативних механізмів залежно від обдарованості та майстерності митця. Крім того, асоціативні зв'язки грають важливу роль у творчому процесі, від виникнення задуму до кінцевої матеріалізації художнього образу, спрямовуючи та збагачуючи творчі етапи.

Художня реальність у мистецтві представлена крізь призму творчої свідомості митця через трансформацію та особливу унікальну організацію знаків, значень і смислів буття. Своєю чергою вплив творів мистецтва на особистість глядача відбувається не прямим чином, а шляхом асоціативного посередництва. Отже, асоціативні зв'язки виступають як важливий фактор у формуванні художніх смислів твору, а також як необхідна передумова для його існування та подальшого сприйняття знакової основи художніх виразів. Юхимик Ю. В. справедливо стверджує, що «художній твір може бути досягнутий та пережитий лише через призму актуалізованого особистого досвіду, світогляду, елементів естетичної свідомості. Саме асоціативність і стає основним механізмом актуалізації усього відзначеного комплексу, механізмом, який «вмикається» знаково-формальними елементами, що є носіями ідеальних авторських смислів» (Юхимик, 2014: 312).

Отже, образотворча діяльність є складним творчим процесом та вимагає особливого художнього мислення.

Проблема розуміння змісту та природи художнього мислення стала об'єктом досліджень в різних галузях науки: гносеології (як джерело знань в конкретній сфері людського досвіду), психології (як індивідуальний мислительний процес, обумовлений специфікою психічного життя людини та її життєвими запитами), культурології (як чинник творення артефактів на естетичних засадах та художньої культури людства загалом чи окремої локальної культури), естетиці (як специфічний вид людської діяльності), мистецтвознавстві (як чинник мистецької практики конкретної особистості в її індивідуально-стилістичній неповторності) (Поліщук, 2007: 54).

Дослідники виділяють наступні якості художнього мислення: образність, асоціативність, і метафоричність, чуттєва і практично-матеріальна обумовленість форм, специфічне співвідношення форми й змісту (Русавська, 2013), адже «художнє мислення за своєю сутністю є процесом духовної діяльності; воно реалізується у створенні якісно

нових суспільних та образотворчих цінностей, де важливою умовою його розвитку є саме мистецтво» (Ткачук, 2011: 90). Вони в переважній більшості доводять, що художнє мислення ґрунтується на асоціативному мисленні. В психології асоціативне мислення розглядається не як окремий вид мислення, а як одна з функцій творчого процесу, а також як ключовий аспект художнього мислення.

Проте науковці використовують різноманітні терміни: «образне мислення» (Григоровська Л., Григорян Є., Цвєлих Т., Якиманська І. та ін.), «образно-художнє мислення» (Карпенко І.), «художньо-образне мислення» (Антонець Н., Стариченко Н. та ін.), «образно-асоціативне мислення» (Поліщук О., Бурвіна Е. та ін.) (Русавська, 2013). Отже, можна констатувати, що різнобічні визначення цього терміну у вчених пов'язані передусім зі складнощами самого об'єкта дослідження.

Вважаємо, що доцільним є використання поняття «асоціативне мислення», виходячи з тлумачення поняття «асоціація» (від лат. *associatio* – з'єднання) – «це суб'єктивний образ, існуючих поза свідомістю людини зв'язків між явищами і предметами об'єктивної дійсності» (Психологічний словник, 2007).

Для асоціативного мислення характерна наявність вищої швидкості мислення, порівняно з логічним видом, яка обумовлена переважно включенням несвідомих механізмів пам'яті та досвіду для формування асоціативних ланцюжків, що, своєю чергою, дозволяє людині за короткий період виконувати більш продуктивну мислительну роботу, зокрема, знаходячи більше нестандартних інваріантних шляхів розв'язання завдань, ніж ті, хто обмежується лише логічним мисленням.

Асоціативне мислення – це процес, спрямований на виявлення зв'язків між об'єктами, завдяки яким створює абсолютно унікальну «картину» світу, як основи для творення нових образів та шляхів розв'язання творчих завдань.

Образи, що формуються у свідомості суб'єкта під час сприймання об'єктів пізнання, встановлюють між собою зв'язки на основі подібності, аналогії, протиставлення та інших принципів. Згідно з цими принципами, асоціації можна класифікувати на кілька видів, а саме прості та складні. Прості асоціації об'єднують лише два уявлення і можуть бути за суміжністю (за ознакою просторово-часових відносин), за схожістю (за ознакою подібності), контрастом (за протилежністю чи контрастністю ознак) та каузальністю (в наслідок причинно-наслідкових відносин) (Ревенко, 2011: 28).

Асоціації виступають важливою та необхідною частиною творчого процесу, сприяючи виявленню комбінацій суттєвих якостей об'єкта. Таким чином, асоціативне мислення може бути ключем до формування нестандартного та оригінального сприйняття світу, до вирішення творчих завдань.

Дослідники зазначають, що на асоціативне мислення впливають:

1. Досвід як основа асоціативності, враховуючи його походження та історичний розвиток, архетип асоціацій, який глибоко утверджений у несвідомому досвіді кожної людини через антропоморфність її мислення.

2. Уява, оскільки у будь-якій творчості ключовою є здатність до вільного формування спонтанних асоціацій, яку забезпечують розвинута уява та фантазія, для мистецького розкриття глибинної сутності явищ, де створення унікального художнього образу визначає творчий рівень художника.

3. Емоційна сфера, яка впливає на виникнення глибоких та багатих асоціацій, що виникають під впливом складного психічного процесу перетворення чуттєвої інформації та емоційного включення, при цьому творчий підйом, або натхнення, відзначається підвищеною загальною активністю людини та емоційною ейфорією, що сприяє легкому виникненню яскравих образів, думок та асоціацій у свідомості, де асоціації спонтанно актуалізуються, змінюються та творять нові, значно відмінні від вихідних ідей та образів.

Отже, високий рівень асоціативного мислення дозволяє створювати якісно нові образи шляхом поєднання людського досвіду, уяви, емоційної причетності та освоєння нового знання, полегшує запам'ятовування невідомого матеріалу шляхом утворення асоціативних зв'язків із раніше засвоєним матеріалом. Розвинене асоціативне мислення є ключовим елементом творчого процесу та сприяє ефективному вирішенню складних творчих завдань.

Наукові дослідження доводять, що рівень художнього мислення учнів досить суттєво залежить від їх вікових характеристик. Молодші учні відзначаються вищим рівнем креативності та різноманіттям асоціативних зв'язків, відшукуючи нестандартні підходи до побудови композиції та використання колориту, додаючи цікаві деталі художньому образу. Це пояснюється тим, що з віком діти втрачають частину креативності через вплив стереотипів, кліше та норм культури. Отже, можна стверджувати, що розвиток асоціативного мислення на ранніх стадіях має стати одним з основних завдань мистецької освіти, перевагою, яка дозволить дитині сприймати світ індивіду-

ально та творчо, що своєю чергою може позитивно позначитися на рівні креативності, образотворчості та розумінні довкілля.

Для розвитку художнього мислення на уроках образотворчого мистецтва можна успішно використовувати загальні методи формування розумової діяльності, що були розроблені в психолого-педагогічній науці на основі принципу асоціацій: розвиваючі, проблемні, ігрові, комунікативні тощо.

З метою стимулювання асоціативного мислення ефективно застосовувати в освітньому процесі новаторські методи, що поєднують навчальний процес та творчий пошук, такі як евристичний метод (частково-пошуковий метод), метод аглютинації образів (з'єднання або об'єднання вже наявних елементів чи образів), метод акцентування (створення образів за допомогою зменшення чи збільшення предмета або його частин), метод схематизації (узагальнення та виокремлення основних або ключових елементів предмета чи явища), метод порівняння (виділення схожих та відмінних рис, аспектів або властивостей між об'єктами), метод переміщення (предмет або об'єкт змінює своє місце або взаєморозташування) та метод олюднення (створення образів або об'єктів, які ототожнюються з людьми чи надають їм властиві людям характерні риси) тощо.

Для розвитку художнього мислення учнів слід залучати й синестезію, адже завдяки цьому в роботу уяви дитини залучається чуттєвий досвід через багатство асоціацій: «Синестезія – особливий спосіб пізнання, який проявляється в тісному взаємозв'язку мислення і сприймання. За допомогою синестезії сприйняті явища у суб'єктивному

світі людини набувають паралельних якостей у вигляді додаткових відчуттів або вражень, оскільки відбувається накладання в одночасному когнітивному акті різних за модальністю сприйняття» (Савчин, 2018: 264). Завдяки синестезії здійснюється перехід від природних здібностей учнів щодо сприймання об'єктів довкілля до створення нових образів за допомогою творчої уяви. Сучасні наукові дослідження свідчать, що для успішної інтеграції в мистецькій освіті необхідно поєднувати теоретичний аспект з емпіричним рівнем, включаючи інтеграцію особистісно-чуттєвих вражень художнього сприйняття, яка ефективно реалізується через синестезію. Вважаємо, що впровадження синестезійних методик у освітній процес на уроках образотворчого мистецтва не лише покращить засвоєння мистецьких знань та розвиток відповідних навичок учнів, але й сприятиме формуванню в учнів своєрідного фундаменту для творчого розвитку.

Висновки. Розвиток асоціативного мислення є пріоритетною проблемою сучасної мистецької освіти, оскільки таке мислення є ключовою складовою творчого потенціалу учнів. Асоціативне мислення стимулює творчість, дозволяючи учням розкривати нові образи та різноманітні шляхи вирішення творчих завдань. Акцент на асоціативному мисленні в освітньому процесі також сприяє поглибленню сприйняття мистецтва, дозволяючи учням розглядати та розуміти образи на більш глибокому рівні. При сформованості цього типу мислення розвивається продуктивна уява, з'являється можливість створювати нове та розкрити свій творчий потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Каленюк О. М. Метод асоціацій в створенні декоративної композиції. *Вісник Львівського університету*. Серія Мистецтвознавство. 2015. Вип. 16. С. 169–174. URL: <http://publications.lnu.edu.ua>.
2. Поліщук О. П. Художнє мислення в контексті дизайн-освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 31. С. 54–57. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1410>.
3. Психологічний словник. Київ : Науковий світ, 2007. 27 с.
4. Ревенко І. В. Художнє мислення як основа художньо-пізнавальної діяльності майбутнього вчителя. *Педагогіка та психологія*. 2011. Вип. 40(3). С. 24–30. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2011_40\(3\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2011_40(3)_6).
5. Русавська С. Формування художнього мислення студентів педагогічного коледжу на заняттях з мистецьких дисциплін. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. № 44. С. 35–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Rpps_2013_44_7.
6. Савчин Г. В. Синестезія як принцип розвитку художньо-естетичної свідомості. *Молодий вчений* : Філософські науки. 2018. № 3 (55). С. 263–267.
7. Ткачук О. В. До проблеми вивчення механізмів творчого мислення. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. 2011. № 7-8. С. 89–96. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/10091>.
8. Юхимик, Ю. В. Асоціативна основа сприйняття знакових мов мистецтва. *Гілея*. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : науковий вісник : збірник наукових праць. Київ : ПП «Видавництво «Гілея», 2014. Вип. 80 (1). С. 312–315. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/23760>.

REFERENCES

1. Kaleniuk O. M. (2015) Metod asotsiatsii v stvorenni dekoratyvnoi kompozytsii [The method of associations in creating a decorative composition]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia Mystetstvoznavstvo*. – Bulletin of Lviv University. Series Art. 16. 169–174. URL: <http://publications.lnu.edu.ua>. [in Ukrainian].
2. Polishchuk O. P. (2007). Khudozhnie myslennia v konteksti dyzain-osvity [Artistic thinking in the context of design education]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka* – Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University. 31. 54–57. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1410>. [in Ukrainian].
3. Psykholohichni slovnyk (2007). [Psychological dictionary]. Kyiv : Naukovyi svit., 27 s. [in Ukrainian].
4. Revenko I. V. (2011) Khudozhnie myslennia yak osnova khudozhno-piznavalnoi diialnosti maibutnoho vchytelia [Artistic thinking as the basis of artistic and cognitive activity of the future teacher]. *Pedahohika ta psykholohiia*. 40(3). 24-30. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2011_40\(3\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2011_40(3)_6). [in Ukrainian].
5. Rusavska S. (2013) Formuvannia khudozhnoho myslennia studentiv pedahohichnoho koledzhu na zaniattiakh z mystetskykh dystsyplin [Formation of artistic thinking of students of the pedagogical college in classes on art disciplines] *Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly*. 44. 35–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2013_44_7. [in Ukrainian].
6. Savchyn H. V. (2018) Synesteziia yak pryntsyyp rozvytku khudozhno-estetychnoi svidomosti [Synesthesia as a principle of development of artistic and aesthetic consciousness]. *Molodyi vchenyi : Filosofski nauky*. 3 (55). 263–267. [in Ukrainian].
7. Tkachuk O. V. (2011) Do problemy vyvchennia mekhanizmiv tvorchoho myslennia [To the problem of studying the mechanisms of creative thinking]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrajinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. K. D. Ushynskoho* [Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy]. 7–8. 89–96. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/10091>. [in Ukrainian].
8. Yukhymyk, Yu. V. (2014) Asotsiatyvna osnova spryiniattia znakovykh mov mystetstva. [Associative basis of perception of symbolic languages of art] *Hileia. Istorychni nauky. Filosofski nauky. Politychni nauky : naukovi visnyk: zbirnyk naukovykh prats*. Kyiv : PP «Vydavnytstvo «Hileia». 80 (1). 312–315. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/23760>. [in Ukrainian].